

УДК 378.094.016:34

Т. М. Юзько,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ, викладач
(Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. С. Грушевського, м. Бар)

В. М. Слугоцька,

викладач,

(Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. С. Грушевського, м. Бар)

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВознавство» У ГУМАНІТАРНОМУ КОЛЕДЖІ

Стаття присвячена висвітленню важливих питань організації навчального процесу студентів правових дисциплін у гуманітарному коледжі. Автором обґрунтовано необхідність пошуку інноваційних форм і методів організації процесу навчання. Виділено два головні аспекти навчального процесу: навчання як системна цілеспрямована діяльність кафедр (предметних або циклових комісій), що передбачає передачу студентам наукових знань і формування їх особистісних якостей, і учіння як навчальна діяльність студентів. Визначено мету правової освіти, що полягає у вихованні громадян у душі поваги до закону і прав людини, а також закорінені в їх свідомості небайдужого ставлення до порушень законності й правопорядку. Окреслено головні принципи, форми та методи юридичної освіти майбутніх правників.

Ключові слова: навчальний процес, форма навчального процесу, юридична освіта, лекція, практичне заняття, семінарське заняття, індивідуальне заняття, консультація.

Актуальність дослідження. Модернізація системи вищої освіти України вимагає розробки ефективних засобів формування всебічно розвиненої особистості, здатної не лише застосовувати здобуті знання у професійній діяльності, але й постійно поповнювати їх. Обсяг інформації, необхідної для плідної праці та життя освіченої людини, постійно зростає, саме тому актуальною є проблема виховання у студентів таких рис особистості як самостійність, пізнавальна активність, креативність [6, с. 3].

Огляд досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з організаційно-педагогічними умовами підвищення ефективності роботи студентів у вищих навчальних закладах, дістали відображення у дослідженнях таких відомих науковців як С.І. Архангельського, А.М. Алексюка, О.В. Євдокимова, Б.А. Суся, В.А. Козакова, О.В. Василенко, Н.О. Шишкіної, Я.Я. Болубаш, Є.М. Мойсєєвою та інших.

Постановка проблеми. Розглядаючи позиції Н.О. Шишкіної, яка наголошує на тому, що у педагогічній науці недостатньо розглянуто питання теоретичного обґрунтування й апробації на практиці технології організації роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін, аналізуючи досвід роботи викладачів вищого навчального педагогічного закладу I-II рівня акредитації можна засвідчити, що в практичній роботі використовуються різні засоби та методи організації роботи студентів, які здебільшого розробляються емпірично, без належного наукового обґрунтування, на основі інтуїтивних уявлень. У зв'язку з цим недоліки педагогічної теорії та практики породжують суперечності між соціальними змінами, пов'язаними з попитом на компетентні кадри, тобто такі, що не лише мають високий рівень знань, але й уміють реалізовувати їх на практиці, самостійно їх поповнювати, приймати відповідні рішення в конкретній виробничій ситуації, з одного боку, та наявним процесом навчання, який здебільшого залишається заснованим на запам'ятовуванні інформації з наступним її відтворенням, – з іншого.

Отже, виникає потреба у пошуку інноваційних форм і методів організації процесу навчання студентів правових спеціальностей. Це є важливим для майбутніх викладачів, які повинні спрямувати свою діяльність на підготовку компетентних спеціалістів з високим рівнем знань, умінь і навичок, самостійних, активних та творчих особистостей, здатних вирішувати поставлені завдання. Проголошення в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті як головної мети системи освіти, створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування поколінь, здатних навчатися упродовж життя, стало важливим кроком на шляху до вдосконалення педагогічного процесу [6, с. 4].

Тому, **метою статті** є аналіз організації роботи зі студентами вищого педагогічного закладу I-II рівня акредитації у процесі вивчення правових дисциплін.

Виклад основного змісту дослідження. Як відомо, мета освіти – всебічний розвиток людини як особистості і найвищої цінності суспільства [4, с. 110]. У той же час освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства й держави. Тому формування правової свідомості громадян за допомогою правової освіти і виховання є головним напрямом державної політики, а юридична освіта як складова частина освіти громадян – справа державного значення.

Головним у досягненні цієї мети є знання права, як однієї з форм і засобів реалізації конституційних положень. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, повинні бути доведені до відома населення в порядку, встановленому законодавством.

Найважливішим напрямком у виконанні цього завдання стала правова освіта, мета якої полягає у вихованні громадян у дусі поваги до закону і прав людини, а також закорінення в їх свідомості небайдужого відношення до порушень законності й правопорядку [3, с. 110].

Система вищої юридичної освіти в Україні нині набуває нового змісту і змінюється відповідно до нових суспільних потреб (державно-правових, політичних, економічних, культурно-освітніх тощо). Необхідність здійснення правової реформи, створення ефективної системи правового забезпечення в різних сферах суспільного життя, підвищення якості нормотворчої, правоохоронної та правозастосовуючої діяльності висуває нові вимоги до рівня підготовки правників у навчальних закладах. Актуальним завданням стає пошук інноваційних форм і методів підготовки юристів: розроблення та введення в навчальні плани нових перспективних дисциплін і впровадження інноваційних методик їх викладання. Заслужують на увагу механізми та новітні технології, які допомагають готувати висококваліфікованих, конкурентоспроможних правників, здатних виконувати складні науково-дослідні, фахово-прикладні й творчі завдання. Тому сьогодні важливо знайти найбільш ефективні шляхи модернізації й підвищення якості сучасної юридичної освіти.

Процес навчання майбутніх правників має базуватися на принципах науковості, гуманізму, спадкоємства, безперервності, незалежності від втручання будь-яких політичних партій, інших суспільних і релігійних організацій; організовуватися з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання; орієнтуватися на формування досвідченої, гармонійно розвинутої особистості, спроможної до постійного відновлення наукових знань, фахової мобільності, швидкої адаптації до змін і розвитку соціально-культурної сфери, системи управління й організації праці в умовах ринкової економіки [3, с. 111].

Фахові правові знання спеціаліста при викладанні правових дисциплін ґрунтуються на різносторонніх і глибоких знаннях системи права в цілому і його галузях, зокрема основних принципах і тенденціях розвитку, розуміння процесів його реалізації і методики викладання. Організуючи навчальний процес, викладач має бути впевненим у необхідності різностороннього поглиблення знань у результаті опанування студентами фахової діяльності, досконалого володіння навичками, користування методами і формами при аналізі тої чи іншої юридичної ситуації. Це дозволить значно підвищити рівень професійно-правової культури випускників юридичних відділень вищих навчальних закладів, які повинні усвідомлювати необхідність постійного самовдосконалення.

Процес навчання за спеціальністю «Правознавство» в гуманітарному коледжі організований таким чином, щоб забезпечити виконання необхідних вимог до фахівця-правознавця, які викладені у державному стандарті. Навчання студентів здійснюється за навчальним планом, відповідно до якого здійснюється організація освітнього процесу з підготовки правознавців за період їх навчання у закладі. Він містить перелік досліджуваних дисциплін; кількість годин, що відводиться на вивчення передбачених планом дисциплін; установлені форми контролю (моніторингу) знань.

У відповідності до навчального плану, затвердженого директором на навчальний рік, складаються робочі навчальні плани, які враховують особливості навчального процесу. Цим графіком регламентується кількість навчальних тижнів у кожному семестрі, визначаються дати початку і завершення семестрів, сесій, канікул, практик, вказуються заліки й екзамени, терміни проведення навчальних атестацій, захисту курсових робіт тощо.

До основних видів навчальних занять за спеціальністю «Правознавство» відносяться лекції, практичні, семінарські, індивідуальні заняття, консультації.

Лекція – основна форма проведення навчальних занять з фахових дисциплін, що становить собою логічно стрункий, системний, послідовний і ясний виклад того або іншого теоретичного питання [4, с. 152].

На сучасному етапі лекція виступає і як організаційна форма навчання – специфічний спосіб взаємодії викладача і слухачів (курсантів, студентів), у рамках якого реалізується різноманітний зміст і різні методи навчання, і як метод навчання – монологічний виклад навчального матеріалу в систематичній і послідовній формі, сконцентрований в основному навколо фундаментальних проблем науки [5, с. 2].

Лекція часто супроводжується демонстрацією схем, таблиць, нормативного матеріалу і призначена для того, щоб закладати основи наукових знань, визначати напрямок, основний зміст і характер всіх інших видів навчальних занять та самостійну роботу студентів.

Основне завдання студента на лекції – вчитися мислити, розуміти ідеї, викладені лектором, який створює сприятливі умови для запам'ятовування почутого, тому що в цьому процесі бере участь слухова, зорова й моторна пам'ять. Студент має не тільки записати почуте, але й зрозуміти його, не обмежуючись лише записом схематичного та нормативного матеріалу. Потрібно пам'ятати, що основними в лекції є ті

положення, висновки, логічні побудови, для доказу яких і робляться конкретні викладення. Обов'язковою умовою лекційного викладу, що сприяє запам'ятовуванню, є розуміння студентом матеріалу, що викладається.

Для інтенсифікації навчального процесу та максимальної активізації студентів правових дисциплін у гуманітарному коледжі викладачами проводяться інтерактивні лекції, що передбачають, зокрема, впровадження коротких запитально-відповідних співбесід зі студентами протягом лекції. Таким чином, змінюється характер лекції – з традиційно монологічного на діалогічний. Відповідно викладач відразу вступає в діалог зі студентами, задаючи їм запитання, реагуючи на їх відповіді, проводячи попереднє опитування. Внаслідок цього, студенти суттєво поглиблюють свої знання. Власне лекційний час використовується для більш важливих та концептуально складних частин (наприклад, проведення коротких тестів на 5-10 хвилин, що демонструє рівень засвоєння студентами викладеного матеріалу), даючи можливість студентам засвоїти решту матеріалу самостійно.

Вивчення дисципліни тільки за матеріалами лекцій та конспектів занять є недостатнім. Ґрунтовне засвоєння матеріалу може бути досягнуто тільки на основі системної роботи з підручниками, нормативно-правовими актами та періодичною літературою. Тому, перед кожною лекцією викладач рекомендує прочитати конспект попередньої лекції, а після того, як лектор закінчить викладання будь-якого великого за обсягом розділу курсу, варто здійснити опрацювання наявного матеріалу як за конспектом, так і за підручником, що дасть можливість глибше засвоїти і закріпити здобуті знання.

Наступним типом заняття зі студентами-правознавцями є **практичні заняття** – форма навчального заняття, при якій викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань [3, с. 268].

Головним завданням цієї форми роботи є усвідомлення студентами зв'язку виконуваних практичних завдань із теоретичними положеннями. Практика роботи зі студентами за спеціальністю «Правознавство» показала, що практичні заняття проводять паралельно з начитуванням усіх основних курсів лекцій. Вони зорієнтовані передусім на поглиблення і розширення здобутих студентами на лекціях чи внаслідок роботи над навчальними посібниками знань, а також на оволодіння методикою роботи з науковим та навчальним матеріалом і типовими для цієї дисципліни практичними навичками.

Безпосереднє проведення практичного заняття викладачами правових дисциплін гуманітарного коледжу ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі: тестах для виявлення рівня оволодіння студентами необхідними теоретичними знаннями, з даної теми, положень, завдання різної складності; включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми, її обговорення (за участю студентів), розв'язання завдань, їх перевірку, оцінювання.

Одним із пріоритетів інноваційного навчання є спільна робота студентів у великих і малих групах. Роль викладача змінюється з традиційної на посередницьку. Маємо можливість спостерігати, що найбільш ефективними формами організації навчальної діяльності є робота в групах, розмір якої залежить від кількості студентів в академічній групі. Як правило, це 5-7 студентів. Робота в групах – це організація роботи, яка сприяє залученню всіх студентів академічної групи, але з урахуванням рівня їх розвитку та можливостей сприйняття матеріалу, особливе значення набуває при цьому диференційний підхід до визначення завдань.

Одним з дидактичних принципів юридичної освіти є принцип зв'язку теорії з практикою, що полягає в гармонійному поєднанні науково-правових знань з юридичною практикою і повсякденним життям людей. Саме на цих засадах має ґрунтуватися викладання юридичних дисциплін [1, с. 162].

Одним із основних типів занять є **семінарське заняття** як форма роботи, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези власних виступів на основі індивідуально виконаних завдань (рефератів) [4, с. 153].

Семінарські заняття мають свою специфіку, тому студентам рекомендується уважно ознайомитися із планом семінару, проаналізувати рекомендовану літературу, скласти короткий план виступу за кожним з питань. У процесі підготовки до семінару студенти повинні опрацювати одне або кілька із рекомендованих джерел: книг, брошур, статей. На думку багатьох вчителів-практиків, засвоєння навичок конспектування при роботі з книгою є винятково важливим. Конспектування – особлива діяльність, що буде необхідною в подальшій фаховій діяльності.

Викладач правових дисциплін повинен вимагати від студентів під час виступу на семінарському занятті намагатися висловлювати свої думки довільно, по можливості не користуючись конспектом. Серед педагогічних засобів активізації навчального процесу особливе місце виділяється навчальній дидактичній грі, яка є цілеспрямованою організацією навчально-професійної діяльності майбутнього спеціаліста. Таким чином, ми перетворюємо семінарське заняття у так звані «майстерні», де студенти, обговорюючи, дискутуючи, вирішують важливі правові проблеми на основі самостійних напрацювань, а не просто «опитуються» за матеріалом, начитаним у лекціях. Дискусії – це співробітництво учасників навчального процесу: з одного боку – різних груп студентів, з другого – студентів і викладача з метою

спільного пошуку рішення. Викладач подає проблему для обговорення у дискусії, де за регламентом беруть участь 3-5 студентів. Інші учасники через 15-20 хвилин долучаються до обговорення. Після закінчення дискусії підводяться підсумки та оцінюються учасники дискусії. Як результат, викладач, ненав'язуючи своє бачення, підкреслює ті моменти, в яких вдалося досягти згоди і залишити відкритими ті, які потребують подальшого обговорення.

Важливе значення для студентів-правознавців мають **консультації**, на яких розглядаються питання, що стосуються організації і методики позааудиторної самостійної роботи, розв'язання питань пов'язаних із уточненням тих або інших наукових даних, нових для студента понять, термінів, методів вирішення окремих завдань; подаються відомості про додаткову літературу тощо [2, с. 19].

У гуманітарному коледжі в процесі підготовки студентів до екзаменів відіграють велику роль консультації. Зазвичай викладачі правових дисциплін кожній групі проводять дві передекзаменаційні консультації. Перша – носить установчий характер, яка організовується за 2-3 тижні до початку складання екзамену. Її можна провести ще до закінчення оглядових лекцій. На такій консультації надаються методичні рекомендації з організації самостійної роботи в період підготовки до екзамену, а саме: робота з законами та іншими підзаконними актами, з підручниками та поточними публікаціями в періодичних юридичних виданнях, з навчальними посібниками. На консультації студенти ознайомлюються з принципами групування питань в екзаменаційних білетах; про місце (аудиторію), час та порядок проведення іспиту; про режим роботи в дні підготовки до екзамену, включаючи режим роботи бібліотеки; про методичні вказівки до підготовки і проведення іспиту за фахом.

Друга консультація має на меті надати студентам допомогу у вивченні нових і найбільш складних питань з фахових дисциплін. Для зміни традиційної обстановки таку консультацію пропонується проводити у формі «круглого столу». Її організують напередодні екзамену для окремої групи студентів. Необхідно заздалегідь сформулювати питання, на які вони бажають отримати додаткові пояснення. При цьому на другій консультації аналізуються найбільш поширені помилки, які допускали попередні групи при складанні екзамену.

Відвідування консультації не є обов'язковим, проте саме вона забезпечує безпосереднє спілкування студента з викладачем, що сприяє найкращому розбору й засвоєнню матеріалу, що пропонується для вивчення.

Висновки. Таким чином, в навчальному процесі вищого навчального закладу I-II рівня акредитації проводяться різні види навчальних занять, які спрямовані на досягнення реалізації єдиної мети – якісно нового підходу щодо вибору змісту правової підготовки, методики і методів навчання кваліфікованих спеціалістів-правників, яких потребує сучасна система вищої юридичної освіти.

Мета будь-якого навчального закладу у ході здійснення підготовки фахівця, викладача правових дисциплін, – сформувати у випускника органічну систему основних якостей юриста, педагога, оскільки вони, з одного боку, характеризують індивідуальність особистості, з іншого, – розкривають потенціал професіоналізму, спрямованого на служіння справі законності й добробуту людей. Від рівня правової підготовки випускників юридичних фахів залежить повага громадян до закону, держави, влади, дотримання законності й правової культури, стан морально-психологічного клімату сучасного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Т. Деякі аспекти підготовки юристів / Т. Бондар // Правовий тиждень. – 2009. – № 36. – С. 162-163.
2. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я.Я. Болюбаш. – К.: ВВП «КОМАС», 1997. – 64с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гусарев С.Б. Юридична деонтологія (основи юридичної діяльності: теоретичні, практичні та деонтологічні аспекти): науково-методичний та навчальний посібник / С. Б. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – К., 2000. – 506 с.
5. Методика підготовки та проведення лекцій у Київському Національному Університеті внутрішніх справ: Методичні рекомендації / За ред. Є.М. Мойсєєва. – К., 2000. – 44 с.
6. Шишкіна Н.О. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. О. Шишкіна. – Х., 2004. – 21 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bondar T. Deiaki aspekty pidhotovky yurystiv / T. Bondar // Pravovyi tyzhden. – 2009. – # 36. – S. 162-163.
2. Boliubash Ya.Ya. Orhanizatsiia navchalnoho protsesu u vyshchikh zakladakh osvity: Navch. posibnyk dlia slukhachiv zakladiv pidvyshchennia kvalifikatsii systemy vyshchoi osvity / Ya.Ya. Boliubash. – K.: VVP «KOMPAS», 1997. – 64s.
3. Honcharenko S.U. Ukrainyskyi pedahohichnyi slovnyk / S.U. Honcharenko. – K.: Lybid, 1997. – 376 s.
4. Husariiev S.B. Yurydychna deontolohiia (osnovy yurydychnoi diialnosti: teoretychni, praktychni ta deontolohichni aspekty): naukovu-metodychnyi ta navchalnyi posibnyk / S. B. Husariiev, O. D. Tykhomyrov. – K., 2000. – 506 s.

5. Metodyka pidhotovky ta provedennia leksii u Kyivskomu Natsionalnomu Universyteti vnutrishnikh sprav: Metodychni rekomendatsii / Za red. Ye.M. Moiseieva. – K., 2000. – 44 s.
6. Shyshkina N.O. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv u protsesi vyvchennia yurydychnykh dystsyplin u vyshchomu navchalnomu pedahohichnomu zakladi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / N. O. Shyshkina. – Kh., 2004. – 21 s.

Юзько Т. Н., Слугоцькая В. М. Актуальные аспекты подготовки студентов специальности «правоведение» в гуманитарном колледже

Статья посвящена освещению важных вопросов организации учебного процесса студентов правовых дисциплин в гуманитарном колледже. Автор обоснована необходимость поиска инновационных форм и методов организации процесса обучения. Выделены два главных аспекта учебного процесса: обучение как системная целенаправленная деятельность кафедр (предметных или цикловых комиссий), предусматривающей передачу студентам научных знаний и формирования их личностных качеств и учения как учебная деятельность студентов. Определены цели правового образования, которая заключается в воспитании граждан в духе уважения к закону и правам человека, а также укоренившиеся в их сознании равнодушного отношения к нарушениям законности и правопорядка. Определены основные принципы, формы и методы юридического образования будущих юристов.

Ключевые слова: учебный процесс, форма учебного процесса, юридическое образование, лекция, практическое занятие, семинарское занятие, индивидуальное занятие, консультация.

Yuzko T. M., Sluhotska V. M. Relevant Aspects Of Training Students Of "Law" Specialty In Humanitarian College

The article is devoted to important issues of organization of educational process of students of legal disciplines in humanitarian college. The author substantiates the necessity of innovative forms and methods of organization of learning process. There are two main aspects of the educational process. They are: the education as a systematic purposeful activity of the chairs (subject or cycle commissions) that provides the transmission of scientific knowledge to students, the formation of their personal qualities, and the process of learning as an academic activity of students. The goal of legal education is defined. It is in educating citizens in the spirit of respect for the law and human rights as well as unindifferent attitude toward violations of law and order. The main principles, forms and methods of legal education of future lawyers are outlined.

Keywords: the learning process, the forms of studying process, lectures, practical, seminars, individual classes, consultations, the education of law students.